

דעת
אתר לימודי יהדות ורוח
www.daat.ac.il

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ולבירור יוחסין

מפיץ ספרים בקומסיון שחזר בו

תיק ממונות מס' 753-10

(מחד' כב כסלו)

נושא הדיון

א', מחבר ספרים, מסר לב', מפיץ ספרים, כמות מהספרים שלו להפצה, וקבעו מחיר מינימום שיימכר הספר בחנויות, זאת כדי להבטיח את רווחיו של המפיץ. ההסכם היה שתמורת הספרים ישלם המפיץ רק לאחר מכירתם, דהיינו בקומסיון (קוסינגנציה). ב' גילה שבמקומות מסויימים פרסם המחבר - באמצעות קניינים שונים - שניתן לרכוש את הספרים במחיר פחות ממה שנקבע, ולאחר ויכוח שפרץ ביניהם בעקבות כך אמר המפיץ למחבר כי אינו מעונין לעבוד אתו עוד, והוא מפסיק להיות המפיץ שלו, והוא יחזיר לו את הספרים. המחבר הסכים לכך מיד. לאחר מיכן שלח לו המפיץ מכתב ובו הוא בקש לקנות את כל הספרים - שכבר קבל - בתשלומים, ואף צירף לו צ'קים מאוחזרים על כל הסכום "יבזה מסתיים כל החשבונות שבינינו". המחבר השיב לו במכתב ובו דרש החזרת כל הספרים מיד.

הצדדים מחולקים ביניהם האם היה המפיץ "מפיץ בלעדי" או "כמעט בלעדי" כטענת המפיץ ("לא בטענת ברי"), או שהיה שלא היה אלא אחד מהמפיצים שלא הפיץ אלא 1.000 ספרים מתוך 8.000 בלבד, כטענת המחבר. לטענת המפיץ אסור היה למחבר להפיץ את הספר באמצעים אחרים מלבדו, ובודאי שאסור היה לו להזיל את המחיר בחנויות ובישיבות מן המחיר שהוסכם ביניהם, ולטענת המחבר היה מותר לו לעשות כן, "כיון שכך נהוג, וכך נהג".

טוען המחבר שלאחר משבר האימון שנוצר ביניהם והודעת המפיץ על הפסקת ההתקשרות ביניהם, בשיחת הטלפון ובמכתב ("יבזה מסתיים כל החשבונות שבינינו"), איננו מעונין עוד שהמפיץ ימשיך להחזיק בספרים, והוא דורש את החזרתם המידית, ומכיון שההסכם היה שהמפיץ יעבוד בקומסיון, הרי שהספרים מעולם לא יצאו מרשותו והמפיץ היה עליהם רק ש"ש. משיב המפיץ שמה שאמר בשיחת הטלפון שמפסיק את ההתקשרות ביניהם היה מתוך כעס, ולכן אין להתחשב בזה. לאחר שיקול דעת החליט שמעונין לקנות את הספרים, והוא מוכן לשלם עליהם עד 120 - 150 יום בתנאי שהמחבר לא יפיץ את הספרים ע"י אחרים במשך ששה שבועות. המחבר אינו מסכים לתנאי זה.

עוד מחולקים הצדדים אם חייב המחבר לשלם למפיץ עבור פרסום ומשלוח הספרים. המפיץ טוען שהמחבר התחייב לשלם לו, והמחבר טוען שהתחייב כן רק על דעת שהמפיץ יעבוד כמפיץ, אבל אם היה יודע שיפסיק את עבודתו כמפיץ לא היה מתחייב.

פסק דין

לאחר שמיעת טו"מ הצדדים, מכריע בית הדין כדלהלן:

- א. לאור מצב הענינים כפי שהם בין הצדדים, זכותו של מחבר הספרים לדרוש בחזרה את כל הספרים שנותרו אצל המפיץ.
- ב. בענין הוצאות הפרסום והוצאות המשלוח שהיו למפיץ, פוסק בית הדין פשרה: 2/3 מהוצאות הפרסום יהיו ע"ח המחבר, ו-1/3 ע"ח המפיץ. ואילו הוצאות המשלוח, המשלוח אל המפיץ יהיה ע"ח המפיץ, ובחזרה למחבר ע"ח המחבר.
- ג. באם ירצה המפיץ לקנות את הספרים שנמצאים ברשותו עתה, מקבלים את הסכמת המחבר למכור לו בתשלומים עד 120 יום (בצ'קים עוברים לסוחר), וללא תנאים מצד המפיץ, ובמחיר העכשוי לסוחרים, ובו זמנית יחזיר המחבר את הצ'קים שקבל מהמפיץ. הוצאות הפרסום והמשלוח במקרה זה יהיו על המחבר.

(-) מרדכי אהרן הייזלר

(-) יהושע ווייס

(-) אברהם דוב לוין, אב"ד

השאלות לדיון

- א. האם מכירת הספרים ע"י המחבר בפחות מהמחיר שסוכם עם המפיץ נחשב כהפרת הסכם.
- ב. הגדרת דינו של מפיץ ספרים בקומסיון.
- ג. ש"ש שהוא גם פועל של בעה"ב, האם יכול לחזור בו בתוך זמן השמירה והפעולה.
- ד. אמר שומר שכר לבעה"ב "טול את שלך" ועדיין הפקדון בידו של השומר, האם דינו כש"ח.
- ה. אמר טול את שלך מתוך כעס, האם נגמרה שמירתו.

תשובה

א. אם הפר צעה"ב את תנאי השכר של הפועל עפ"י המוסכם ציניהם, נראה פשוט שנחשב הדבר כהפרת הסכם וכפיטורין, וכמו שכתב החות יאיר סי' קמ: אבל מה שרלו הקהל למעט סיפוקו, נ"ל שאין צדק שיהי נשבעו לו שלא ידחווהו, ואפילו לא נשבעו רק קבלוהו סתם וכבר היה לו שכר קלוב מקודם וכו' דאם צידם לקפח שכר היינו דחיותא. ע"כ. ובמקרה של חזרת צעה"ב ידו על התחונה, וכמו ששנינו צ"מ עה צ השוכר את האומנין וחזרו בהן ידם על התחונה, אם צעה"ב חוזר צו ידו על התחונה. ושם עו צ: הלכו חמרים ולא מלאו תבואה וכו' נותן להן שכרן משלם, אבל אינו דומה הצא טעון לצא ריקן, עושה מלאכה ליושב בטל. ופרש"י ד"ה שלא התחילו, דמירי נמי בקבלנות.

וקבלן שהתחיל צעודה וחזר צו צעה"ב ויש לו צעודה אחרת, אם היי צו צעה"ב לשלם לו כל שכרו, עיי' נתה"מ סי' שלג ס"ק ז דקבלן אינו דומה לפועל, דצלמא צפועל שנשכר ליום ועבד חלי יום כשאפשר להפועל להשכיר ענמו לאחר חלי יום השני אין להפועל שום נזק, דאילו היה עובד לזה לא היה אפשר לעבוד לאחר, אבל בקבלן שאין לו קלצה לגמור מלאכתו אי"כ מה צכך שיכול לקבל עוד מלאכה בקבלנות אלל אחר, מ"מ יכול לומר אף שהיה מלאכתך אללי הייתי יכול לקבל מלאכה זו אלל האחר ולעשותה אח"כ צעה שיהיה פנוי ממלאכתך. ע"כ. אמנם המנחת פתים שם סעי' א ושם צרמ"א לסעי' ד, חולק על הגתה"מ וכתב דצמואל עתה להשכיר את ענמו אינו מחוייב לשלם לו, ושכן מצואר צשמ"ק צ"מ צשם הר"ן (ופרישה שם צשם נ"י צ"מ שם), עיי"ש. ועיי' חזו"א צ"ק סי' כג אות כא.

וצנידון דידן שהמחבר הפיץ את הספר צחנויות מסויימות צמחיר נמוך ממה שקצע עם המפיץ, ועיי"כ גרם הפסדים לרווחיו של המפיץ, ה"ז כחזרה, וידו על התחונה, ולדעת הגתה"מ אף חייב המחבר צכל שכרו כפועל בטל, אע"פ שהיה קבלן ויש לו ספרים אחרים להפלה. אלל שחידושו של הגתה"מ אינו מוסכם, כאמור.

ב. פסק הרמב"ם שלוחין ושותפין פ"ב ה"ח ושו"ע סי' קפו סעי' צ: נטלן ע"מ למכרן לאחרים וא"ל אם ימכרו צמקום פלוני או עד זמן פלוני אתן לך דמים כך וכך, ואם לא ימכרו אחזירם לך, וגאנסו צין צהליכה צין צחזרה חייב לשלם. ומקורו צגמ' צ"מ פא א. ואם א"ל טול חפץ זה ומכור אותו ומה שתמכרנו ציותר נחלוק צינינו, פסק הרמ"א צשו"ע סי' קפו סעי' צ דאפילו הוא דבר שיש לו קונים הרבה ויכול למכרו מיד צדמים שקלצ, פטור מאונסין צין צהליכה וצין צחזרה דכיון שהמוכר נוטל חלי המותר על הסכום הקלוב הוי הגאת שניהם, וכל היכא דהוי הגאת שניהם אין לחייב הלוקח צאונסין אלל כדין שומר שכר. וכ"כ צ"י שם צשם מהרי"ק שורש קנה. ועיי' אצקת רוכל סי' קמ, ושו"ת רדב"ז ח"ב סו"ס תרלח.

והנה צהסכם קומיסיון היינו שהמפיץ לא שילם למו"ל עבור הסחורה שקבל, וגם אינו מתחייב לשלם לו אלל לאחר שימכור אותה, ולפי מחיר שקצעו ציניהם, מכיון שהמפיץ לא השקיע כלום צעיסקה צטרם

מכירתה, פשוט שלא נעשה עליה שותף עם המו"ל, אך מכיון שמתחלק עם המו"ל צרווחים דינו כשומר שכן, וכשמוכר את הסחורה חלה עליו ההתחייבות לשלם עליה מה שהתחייב. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ח עמ' רב. ועיי' "שמרו משפט" סי' כו (עמ' לו) שדינו כספסר שכל אדם יכול לחזור בו מכל טעם שהוא, ובזינא חריפא חייב באונסין, עיי"ש.

ג. כתב המחנ"א ה"ל שומרים סי' יח: ש"ח וש"ש שקיבלו לשמור מידי לזמן ידוע, אם יכולים לחזור תוך הזמן משמרתן, ראייתו לה"ה ז"ל בפ"ז מה"ל שאלה הי"א שכתב דאינו יכול לחזור תוך זמנו, וכ"כ הרב צעה"ת בשער נ"ח סוף אות ד משם הראב"ד ז"ל וכו'. ולע"ד היה נראה לחלק בין ש"ח לש"ש, דאפילו נימא דש"ח משעה שהתחיל צמלאכתו משתעבד לשמור עד אותו הזמן, דהתחלת מלאכה עבד קנין, מ"מ לענין ש"ש יכול לחזור בו, וטעמא דמילתא דש"ח דוקא הוא דאינו יכול לחזור משום דלא דמי לעבד וכו' אבל הש"ש דלר"ח למיתב בהדה ולנטורי יממא ולילא וכו' הי"ז דומה לפועל וגרע מיניה וקיי"ל בצ"מ י"א וש"ע סי' שלג סעי' ג דפועל יכול לחזור בו אפילו בחלי היום וכו', עיי"ש. וכ"כ התומים סי' עד ס"ק ו. אמנם עיי' נחל יצחק סי' עד ס"ק ב וערוך השלחן סי' רלא סעי' יט שאינו יכול לחזור בו.

ד. במשנה צ"מ פ"ב: כל האומנין שומרי שכר הן, וכולן שאמרו טול את שלך והבא מעות, שומר חנם. וכתבו תוס' מט"א ד"ה אלא: והא דאמרינן בפרק האומנין טול את שלך והבא מעות ש"ח, היינו משום דמעיקרא היה ש"ש וכש"ל טול את שלך לא לסלק עצמו לגמרי משמירה קאמר אלא שלא יהיה כש"ש. ע"כ. ובמחנ"א ה"ל שומרים סי' כ כתב: ולע"ד נראה לתרץ דהתם באומנין מה שא"ל טול את שלך לא כדי להסתלק עצמו משמירה נתכוון, ומה שא"ל טול את שלך רצה לומר לו שאינו מעבדו על שכרו אלא יטול את שלו וישתמש בו, אבל בש"ש כל שא"ל טול את שלך הוא ודאי רצה לומר לו שאינו רוצה לשמרו ולהכי אפילו ש"ח לא הוי. ע"כ. ועיי' צ"י סי' קלח סעי' יז ותומים סי' עד ס"ק ח, דנשאר ש"ח, ועיי' דו"ח רעק"א שם שפטור לגמרי.

ה. פסק הרמ"א בשו"ע סוף סי' שלג: מיהו בשאר פועל אם א"ל בפני שנים לך מעמדי פטור בלא מחילה. וי"א אם א"ל דרך כעם שאינו פטור. ומקורו בר"י נכ"ט ח"ג. ועיי"ש פת"ש ס"ק יז בשם התורת חיים דקנין או מתנה או מחילה שאדם עושה ע"י כעסו מהני. ועיי' פת"ש שם בשם החת"ס ומהר"ם צריסק. ועיי' פס"ד ירושלים כרך ט עמ' מח בשם שו"ת רעק"א החדש ח"ד חו"מ סי' א דאם אמר שמחילתו היה מתוך כעס ולא מחל לו בלב שלם, אין ממש בטענתו, כיון דכבר מחל לו ומחילה אי"ל קנין, ומה שטוען שהיה מתוך כעס אין בזה ממש, דלא מלינו דקנין או מחילה בכעס יהא נקרא מחילה או קנין בטעות, ולכל הדברים הוי כפקח לכל דבריו, ואף שהרמ"א פסק דאם א"ל דרך כעם אינו פטור, קאי דוקא באם א"ל לפועל לך מעמדי פטור בלא מחילה, ועיי' אמר דאם א"ל דרך כעס ר"ל האי ליסנא דלך מעמדי, אינו פטור, דאז לא הוי ליסנא דמחילה אלא כדוחפו לחון לך מעמדי ולא ארחה פניך, אבל במוחל לו ממש אף בדרך כעס מהני. ע"כ. אמנם בשו"ת מהרי"ט חו"מ סי' קיח כתב שכל מקום שיש לחוש שלא מחפץ לבו

מחל ולא גמר בלבו לריך שיקנו מידו אז עד שיאמר בלב שלם אני אמרתי וגמרתי אבל זה שאמר מתוך מריצה והקפדה הדבר מוכרח ללא גמר ומחיל, שזו דרכן של בני אדם מתוך הכעס אומר אדם לחבירו או לשפחתו לכו מעלי הרי אתם לעלמכם וכו', וכי מפני זה נשתחררו עצדיו וכו', בכל מידי צעינן שיגמור בלבו מתוך נחת וישוץ הדעת וכו'. עכ"ל. ועיי' פס"ד כרך ח עמ' שלח, ו"עיונים במשפט" חו"מ סי' טו בשם כמה אחרונים.

ובנידון דידן שהמפיץ אמר למחבר שיטול הספרים בחזרה ואינו מעונין עוד להמשיך בהתקשרות, וטוען המפיץ שאמר כן מתוך כעס, הרי לדעת המהרי"ט טענתו טענה, אך לדעת הרעק"א אין זה ממש, מה גם שבמכתב שכתב לאחר יסוץ הדעת הודיע שיותר לא יהיה פועל שלו ומעונין לקנות הספרים, בודאי חשיב סילוק מהפעולה שבציל המחבר, וזכותו של המחבר לדרוש הספרים לעלמו. ושמעתי ממרן הגרי"ש אלישיב שליט"א (ציוס כח השון תשס"ו) שאם אמת שאמר לו הש"ש טול את שלך מתוך כעס, אינו כלום, ועדיין הוא ש"ש.

אברהם דוב לויין.

ב

א. אחר שמיעת הנדדים וטענותיהם נ"ל בזה כדלהלן:

בשאלת הגדרת מעמדו ההלכתי של המפיץ בקומסיון, נראה דהוא עפ"י הנהוג בין הסוחרים בשוק, והכל כמנהג המדינה. ואחרי שזכרנו אלל כמה סוחרים וציניהם עם אציו של המפיץ דקן, התזרר לנו שהספרים נשארים רכושו של בעל הספר, והמפיץ הוא רק שומר שכר על הספרים, ואם קרה אונס והספרים ניזוקו פטור המפיץ כדין ש"ש. ולכן - כשאין הסכם מפורש להיפך - יכול בעל הספר לקחת את הספרים מתי שירלה. ואם כך, ק"ו שיכול לבוא באמצע ההפלה ולהעלות את המחיר למפיץ וממילא ללקוחות. ומכיון שאין לו שום התחייבות (?) יכול למסור לאחרים במחיר שונה (?). עוד התזרר לנו שאם היה מפיץ בלעדי לריך המפיץ לדאוג להגיע לכל ערי הערץ ואף לערי השדה בלי יולא מן הכלל. מפיץ שמקבל ספרים להפלה יודע שהמנהג הוא שבעל הספר מוכר את הספר בשיבות באופן ישיר, ואף פחות מהחנויות, ובתנאי שלא יהיה הפרש משמעותי (וכלשון אחד הסוחרים: זה כואב לנו אבל כך נהוג).

ובנידון דידן שאין ציניהם כל הסכם מפורט בכתב, וההסכם היה בע"פ על קומסיון, ובעל הספר טוען בטענת צרי שהמפיץ לא קבל את ההפלה באופן בלעדי, וא"כ היה מותר לו למכור לשאר מקומות בכל מחיר שיחפון (?), ובפרט שלטענתו (בשמה) של המפיץ שכן היה בלעדי (?), א"כ היה לריך להפיץ בכל ערי הארץ, והוא הרי לא עשה כן, א"כ מעל בתפקידו, והמחבר נהג עמו כמבואר בשו"ע סוף סי' שו שאפשר לפטר רק אחרי התראה, ויש אופנים שלא לריך כלל התראה, יעוי"ש, והרי התרה זו כמה פעמים (?) שיפיץ כדבעי ולא עשאו, ומותר לו לסלקו מאומנתו אף כדבריו שעשו הסכם (בע"פ). וא"כ

אין כאן מקום כלל לטענת המפיץ על הפרת הסכם.

ובענין הולאות הוצלה נ"ל לפשר ציניהם שהולאות המהצבר למפיץ לפני סיום הקשר ציניהם הוא על המפיץ, וההולאה של החזרת הספרים מהמפיץ למהצבר הוא על המהצבר, או שהמהצבר יאמר למפיץ החדש שלו שיקחנו מהמפיץ הראשון. ודמות ראיה לזה מהא דסי' רלז סעי' כא דהלוקח מקח מחזירו והודיעו שהוא מוליכו למדינה פלונית למכרו שם ואחר שהוליכו לשם נמצא צו מוס אינו יכול לומר החזר לי המקח לכאן אלא מחזיר לו הדמים והמוכר מטפל להציא ממכרו טאו למכרו שם וכו', ואם לא היה יודע שהיה צו מוס פטור מהולאת הולכה ואינו חייב אלא בהולאת החזרה.

ובענין הולאות הפרסום, אף שסוכס שהמהצבר ישא בעול זה, מ"מ גם המפיץ נהנה מזה, וע"כ יש לפשר ציניהם.

ובדין ש"ש א"ס יכול לחזור בתוך זמן השמירה, ע"י רש"א קדושין יג א שהסתפק גם בש"ח א"ס יכול לחזור בו, והציאו המחנ"א. וע"י חזו"א צ"ק סי' כג אות כו שכתב דהוא ספיקא דדינא. וע"י רעק"א בגליון השו"ע ריש סי' רלג שז"יין מהתומים דיכול לחזור בו, ומהרעק"א צסי' שמא סעי' א משמע שנקט להלכה ששאל יכול לחזור תוך זמנו, ולכאורה ה"ה ש"ש כהתומים. וע"י פת"ש סי' רלג ס"ק צ שהציא דברי הגליא מסכת דדוקא הנפקד אין יכול לחזור בו תוך זמנו אבל המפקיד יכול שפיר לתבוע פקדונו אפילו תוך זמנו. וכן משמע מהסמ"ע צסי' רלז ס"ק טז. ע"כ. ול"ע שהציא ראיה מדיוק צסמ"ע והרי הוא מדוייק צשו"ע סי' שמא סעי' א דרק צשאל אין יכול לחזור בו, וכמו שכתב שם הסמ"ע ס"ק ו משום דהשאל זכה בגוף החפץ, וכן שוכר, ומינה דש"ח וש"ש שאין להם בגוף החפץ יכולים הצעלים לחזור בהם תוך זמנו. וע"י נתה"מ סי' שו ס"ק א דכתב דצשוכר אין המשכיר יכול לחזור בו.)

מרדכי אהרן הייזלר.

הערות

א. לענ"ד, בירור דברים ומנהגים עפ"י סוחרים כריך שייעשה בצורה גלויה ולא אנונימית, כדי שהלד השני - אם ירצה - יוכל להתווכח או לסתור את דבריהם. וזה יכול להתקיים בשני אופנים, או שאותם סוחרים יבואו להעיד בבית דין בפני שני הלדדים, ככל קבלת עדות. או שיכתבו בכתב ועדותם תועבר לתגובת הלד השני, ואם ירצה יוכל לדרוש את חקירתם, או להציא עדות אחרת לטובתו. ומשלא נעשה כן אי אפשר "לצנות" פס"ד על פיהם.

ב. לפי מה שנאמר בדיון, התלוות של המהצבר כלפי המפיץ על כך שאינו מפיץ את הספר בכל ערי הארץ, היה בעת ההפאה של הספר הראשון. למרות שהמהצבר ידע שהמפיץ אינו מגיע לכל מיני מקומות, בכל זאת מסר לו את הספר השני להפאה, מחוץ ידיעה שזה המלצ, ולא זו הסיבה ל"פיטוריו" בפעם השניה.

ג. לענ"ד, לא נכון לומר שלא היתה למחבר "סום התחייבות" כלפי המפיץ. גם אם לא היתה התחייבות כלפי המפיץ להפאה בלעדית, והמהצבר היה ראוי למסור את הספר למפיצים אחרים כדי להגיע למקומות שהמפיץ דנו אינו מגיע, מכל מקום בהסכם - בעל פה - שהיה ביניהם סוכס על מחיר מינימום ללקוחות, וזה היה סעיף לטובתו של המפיץ שלא ייפגע משבירת מחירים מזידו של המחבר. במקרה שלנו מסר המחבר ספרים לחנות באשדוד שפרסמה "שבירת מחירים", וזה היה בניגוד להסכם.

ד. למרות כל הנ"ל, קבלתי את הכרעת הרוב, כמפורש בתורה.

א.ד.ל.